

Alona Kononenko- Szoszkiewicz

**Badanie wzorców (mor)fonotaktycznych: studium porównawcze
wybranych języków germańskich i słowiańskich**

Streszczenie

Niniejsza rozprawa doktorska prezentuje wyniki badań w zakresie fonologii, w szczególności fonotaktyki i morfonotaktyki. Celem pracy było zbadanie i przeanalizowanie zbitek fonotaktycznych i morfonotaktycznych występujących w językach niemieckim, angielskim, polskim, ukraińskim i rosyjskim. W celu zbadania zbitek spółgłoskowych w tych językach, przyjąłem interdyscyplinarną perspektywę, wykorzystując dane korpusowe jako podstawowe źródło do zbadania preferencji fonotaktycznych. Wykorzystanie pisemnych danych korpusowych pozwoliło na zbadanie różnorodności występujących zbitek spółgłoskowych, ograniczeń charakterystycznych dla danego języka, a także częstotliwości występowania takich zbitek an początku, w środku, lub na końcu słowa.

Ponadto, na potrzeby niniejszej rozprawy przeprowadziłam analizę bibliometryczną bazy publikacji naukowych Scopus, przedstawiając przegląd aktualnego stanu wiedzy w badaniach językoznawczych, które wykorzystują metody językoznawstwa korpusowego do badania zjawisk fonetycznych i fonologicznych. W tym kontekście omawiam w rozprawie główne trendy oraz najczęściej występujące typy korpusów (m.in. języka pisanego, języka mówionego) wykorzystywanych w analizie językowej korpusów, a także wskazuję dominujące języki będące przedmiotem badań. Głównym celem przeprowadzenia analizy bibliometrycznej było określenie rozległości tematycznej publikacji wykorzystujących językoznawstwo korpusowe do badania fonetyki i fonologii. Wyniki analizy bibliometrycznej wskazały na znaczną liczbę badań przeprowadzonych w ciągu ostatniej dekady, w szczególności koncentrujących się na badaniu dźwięków w domenach przetwarzania języka naturalnego, percepcji i akwizycji języka oraz uczenia maszynowego.

Niniejsza rozprawa doktorska jest spójnym tematycznie zbiorem czterech artykułów, dotyczących zbitek fonotaktycznych i morfonotaktycznych języków niemieckiego, rosyjskiego i ukraińskiego, a także analizy wyników tych badań w odniesieniu do zależności występujących w językach polskim i angielskim (Zydorowicz et. al. 2016). Powyższy wybór języków jest motywowany faktem, że należą one do różnych rodzin językowych, ale zarazem wykazują znaczne różnice w zakresie cech fonologicznych i morfologicznych. We wszystkich czterech

artykułach zastosowałam tę samą metodologię badania preferencji fonotaktycznych zbitek spółgłoskowych i oceniłam ich preferencję zgodnie z *Net Auditory Distance (NAD) Principle* (Dziubalska-Kończak 2014). W rozprawie doktorskiej skupiłam się przede wszystkim na analizie typów i częstotliwości występowania specyficznych zbitek spółgłoskowych obecnych w korpusach wybranych języków, ich statusie preferencyjnym według NAD oraz badaniu związku zachodzącego pomiędzy częstotliwością zbitek a ich preferencją.

Artykuł Badawczy 1 prezentuje wprowadzenie do tematyki morfonotaktyki, ze szczególnym uwzględnieniem mechanizmu powstawania morfonotaktycznych zbitek spółgłoskowych. Analizując dane z wybranych języków słowiańskich, germańskich, bałtyckich, romańskich i innych, zidentyfikowaliśmy wystąpienie procesów takich jak: utrata samogłosek, indoeuropejska apofonia, afiksacja, tworzenie wyrazów złożonych (ang. *compounding*), metateza, epenteza końcowa i spółgłoskowa. Stwierdziliśmy, że większość zbitek morfonotaktycznych można podzielić na dwa główne typy: zbitki powstałe fonologicznie w wyniku utraty samogłosek (języki słowiańskie), oraz zbitki powstałe morfologicznie w wyniku łączenia (ang. *concatenation*) (języki germańskie).

Kolejne dwa artykuły, Artykuł Badawczy 2 i Artykuł Badawczy 3 przedstawiają analizę ilościową zbitek spółgłoskowych występujących w języku niemieckim, wykorzystując dane z Austriackiego Korpusu Medialnego (*Austrian Media Corpus*). Publikacje opisują charakterystykę cech morfonotaktycznych i fonotaktycznych zbitek spółgłoskowych z różnych perspektyw, w tym fonologicznej, morfologicznej, typologicznej i językoznawczej. Początkowe i końcowe zbitki spółgłoskowe zostały przeanalizowane w ramach modelu *Beats-and-Binding* (Dziubalska-Kończak 2002). Dane dla języka niemieckiego zostały porównane z danymi dla języka rosyjskiego, co pozwoliło na dokonanie wstępnych uogólnień w zakresie różnic typologicznych. Jednym z głównych wniosków płynących z badania jest negatywna weryfikacja hipotezy, zgodnie z którą zbitki fonotaktyczne miałyby być preferowane ponad zbitki morfonotaktyczne (zgodnie z stopniami preferencji NAD). Jednocześnie analiza danych dla języka ukraińskiego przedstawiona w Artykule Badawczym nr 4 potwierdziła ogólne założenie, że zbitki morfonotaktyczne mają tendencję do bycia nacechowanymi (ang. *marked*), a zatem nie są preferowane (ang. *dispreferred*). Ponadto w żadnym z badanych języków nie zaobserwowałam istotnej korelacji między stopniem preferencji zbitek a częstotliwością ich występowania. Na podstawie analizy wybranych pięciu języków można natomiast wywnioskować, że im dłuższa jest zbitka, tym większe prawdopodobieństwo, że będzie ona morfonotaktyczna.

Podsumowując, wyniki przedstawione w niniejszej rozprawie doktorskiej stanowią istotny wkład w badania porównawcze nad fonotaktycznymi i morfonotaktycznymi cechami języków słowiańskich i germańskich.